

kötetet, hiszen ugyanazon eseményt más-más szereplők szemszögéből világítják meg. Ez a több pontú szemlélet az, ami igazán olvasásra érdemessé teszi a tanulmányokat. És ne feledkezzünk meg arról se, hogy a kötet elsősorban Csány Lászlóról szól, aki bőven megérdemli, hogy életútját ilyen részletesen is megismerhessük.

Balogh Máté

JACQUES COUDRAY

**JOURNAL DU TEMPS DE GUERRE DE FRANÇOIS-XAVIER LOBRY,
LAZARISTE. SERVITEUR DE L'ÉGLISE ET DE LA PATRIE SUR LE FRONT
D'ORIENT (1914–1919)**

Analyse et commentaires

*(A lazarista François-Xavier Lobry Háborús naplója. Az Egyház és a Haza szolgálója a Keleti Fronton (1914–1919). Elemzés és magyarázatok. L'Harmattan, Paris, 2018. 228 o. ISBN 978-2-343-16152-)**

A történelemmel és főleg a hadtörténelemmel foglalkozó munkáknak az esetek többségében olyan hivatásos történészek a szerzői, akik egy adott korszak és témakör avatott kutatóiként számos közlemény megjelentetése után jelentkeznek egy-egy nagyobb lélegzetű, a kutatásaik eredményeit összefoglaló kötettel. A jelen kötet esetében más a helyzet, mivel bár a szerző rendelkezik történelmi végzettséggel, szakértelme nem elsősorban ebben a szakmában kifejtett tevékenységéhez kapcsolódik. Jacques Coudray ugyanis az orléans-i és bejrúti egyetemeken megszerzett történelemszociológus diplomája után a libanoni oktatási rendszerben helyezkedett el, ezt követően pedig több közel-keleti, afrikai és óceániai államban dolgozott először oktatási, később pedig diplomáciai posztokon konzuli és tanácsosi beosztásban. A lazarista renddel az iráni forradalom alatt került közelebbi kapcsolatba, ezért nyugdíjba vonulása után elhatározta, hogy a rend levéltárában végzett kutatások segítségével igyekszik jobban megismerni és megismertetni a lazaristák történetét. Ennek a kutatómunkának az eredményeit mutatja be a jelen kötet, amely François-Xavier Lobry, a lazarista rend törökországi tartományfőnökének első világháború alatt írt naplóját adja közre kivonatolt formában kiegészítésekkel és magyarázatokkal ellátva.

François-Xavier Lobry 1848-ban született Észak-Franciaországban, és már fiatalon elkötelezte magát az egyházi pálya mellett. Belépett a lazarista rendbe, amelynek kötelékében teológiai tanulmányokat folytatott Párizsban, majd 26 évesen felszentelték és ezt követően a rend hagyományainak szellemében tanárként tevékenykedett. 1886-ban a lazaristák konstantinápolyi rendházába helyezték át, ahol hamarosan a törökországi rendtartomány vezetője lett, ebben a minőségében pedig a tartomány lazaristái mellett az Irgalmas Nővérek rendjének 25 rendháza is az ő irányítása alá tartozott. Tevékenysége során mindig jó kapcsolatot ápolt a törökországi francia diplomatákkal, akik elkötelezett támogatói voltak a rend működésének. Törökország 1914. októberi hadba lépése után azonban a helyi szervek számos rendházat lefoglaltak, majd pedig a francia állampolgárságú szerze-

* A közlemény az Emberi Erőforrások Minisztériuma Új Nemzeti Kiválóság Programjának keretében meghirdetett Bolyai+ Felsőoktatási Fiatal Oktatói, Kutatói Ösztöndíj támogatásával készült.

teseket kiutasították, ezért Lobry-nak székhelyét a görögországi Szalonikibe kellett áthelyeznie december elején. Törökországi tevékenységéről 1886-os érkezésétől kezdve naplót vezetett, ezt azonban 1914 augusztusától 1919 júliusáig megszakította, és helyette egy ún. *Háborús naplót* vezetett. A kétkötetes, összesen több mint 1400 oldalas napló fontos kortörténeti dokumentum, amely egy jó politikai kapcsolatokkal rendelkező egyházi vezető szemével mutatja be az első világháborús balkáni hadszíntér eseményeit. A sokáig diplomataként tevékenykedő Coudray elsődleges célja a napló bizonyos részeinek közreadásával és kontextusba helyezésével a tartományfőnök történelmi eseményekben játszott szerepének bemutatása, amelynek segítségével számos, korábban kevésbé ismert részlet kerül napvilágra a Francia Keleti Hadsereg tevékenységével kapcsolatban is.

A hat fejezetre osztott munka időrendben ismerteti a lazaristák tevékenységét a balkáni hadszíntéren a Törökországból történt kiutasításuktól kezdve a macedóniai harcokon át egészen a konstantinápolyi visszatérésükig. A szövegben felváltva követik egymást a kötet szerzőjének szintetizáló ismertetései és a napló szerzőjének eredeti bejegyzései, amelyek együtt teljes képet adnak a legfontosabb eseményekről. A vizitátor figyelmét alapvetően két meghatározó folyamat kötötte le: a régió háborús viszonyainak alakulása (a partra szállás a Dardanelláknál, az antantcsapatok berendezkedése Görögországban, a Macedóniában zajló küzdelmek stb.), valamint a keresztények helyzetének változása a Közel-Keleten ebben a feszült időszakban. Ez a kettősség – a szerző személyénél fogva érthető módon – végigkíséri a kötetet, ebből kifolyólag jól megfigyelhető, hogy a lazaristák és általában a keresztények helyzetének alakulása szorosan összefüggött az antantcsapatok katonai sikereivel. Amennyiben utóbbiak elmaradtak, a keresztények is nehezebb helyzetbe kerültek, elég csupán az örmények kárára elkövetett atrocitásokra gondolni, amennyiben azonban antantsikerek születtek a harcmezőn, a keresztények életkörülményei – és a lazaristák cselekvési lehetőségei is – jelentősen javultak.

Lobry nem csupán a Görögországba vezényelt francia expedíciós hadsereg vezetésével ápolta jó viszonyt, de franciaországi kapcsolatainak köszönhetően a hazai politikai vezetés körében is adtak a szavára a keleti helyzettel kapcsolatban, amelyről számos jelentésben beszámolt. Ennek köszönhetően kölcsönösen hasznos együttműködés alakult ki a Francia Keleti Hadsereg vezetői és a lazarista vizitátor között. A francia csapatok nem csupán fontos és gyakran életmentő egészségügyi segítséget kaptak a helyi higiénés viszonyokban járatos szerzetesrendtől, hanem legalább ilyen fontos morális támogatást is, amely komoly szerepet játszott a többségében katolikus katonákból álló haderő harckészségének fenntartásában. Természetesen ez maga után vonta a francia hadsereg háláját és gyakran kézzelfogható segítségét is a lazaristák és az Irgalmas Nővérek tevékenységéhez akár a keleti keresztények befolyásszerző kísérleteivel szemben, akár pedig a rend épületeinek újjáépítésében az 1917-es szaloniki tűzvész után. Mindemellett meg kell említeni azt a fontos közvetítő tevékenységet is, amelyet Lobry a helyi népekkel és politikai szervekkel fennálló több évtizedes együttműködésének eredményeképpen fejtett ki Franciaország érdekében, amelyért mind a politikai, mind a katonai vezetés hálás volt neki (a tartományfőnök a Becsületrend lovagi, tiszti és parancsnoki rangját is megkapta). Ez az elismerés a lazarista rendre is pozitívan hatott, mivel a háború lezárása után a francia kormány aktívan támogatta, hogy a szerzetesek visszakapják a konfliktus elején elkobzott törökországi ingatlanjaikat, és újrakezdhesék korábbi tevékenységüket. Noha a háború után Törökország Kemal Atatürk irányítása alatt nagy változásokon ment át, ame-

lyek nem kedveztek a szerzetesrendeknek, a vizitátor továbbra is aktívan részt vett a rend tevékenységében egészen 1931-ben bekövetkezett haláláig.

A kötet egyik legnagyobb érdeme, hogy több szempontból is betekintést nyújt az első világháború során a balkáni hadszíntéren zajló eseményekbe. Egyrészt kronologikus sorrendben alapos áttekintést nyújt az itt zajló hadműveletekről, miközben nem feledkezik meg a szélesebb kontextusba helyezésről sem, vagyis rendszeresen összefoglalja a többi hadszíntér fejleményeit is, ami már önmagában is hasznos forrássá teszi. Másrészt a vizitátor politikai és katonai körökbe való bejárásának köszönhetően számos fontos döntés hátterét is részletesen bemutatja, amelyek egyébként rejtve maradnának a korszak iránt érdeklődő olvasók előtt. Ilyenek például a Keleti Hadsereg parancsnoki posztján vagy a görög királyi trónon lezajlott személycseréket megalapozó döntések ismertetései, amelyek a nemzetközi nagypolitika kulisszái mögé engednek betekintést az olvasóknak. Mindemellett meg kell említeni azokat a történelmi epizódokat is, amelyek az egyházi személy szemszögéből kerülnek bemutatásra, mint például a különböző nemzetiségű és vallású katonák nyughelyéül szolgáló temető létrehozásának nehézségei, vagy az évek óta hazautazási lehetőség nélkül harcoló csapatok romló morálja, amely esetenként már a katonák parancsmegtagadását is maga után vonta.

A mű értékét emeli, hogy számos illusztrációt tartalmaz, amelyek segítségével a fontosabb történelmi szereplők közelebb kerülnek az olvasóhoz, ugyanakkor egy tárgy- és névmutató megkönnyítené a téma iránt érdeklődők számára az adott helyek és személyek gyors megtalálását a szövegben. Mindezzel együtt a könyv fontos forrás egy olyan első világháborús hadszíntér eseményeinek jobb megismeréséhez, amelynek az elmúlt száz évben sajnálatosan kevés figyelmet szenteltek a kutatók.

Bene Krisztián

BOKODI-OLÁH GERGELY

NEMZETŐRSÉG 1956

(Argumentum Kiadó, Budapest, 2016. 209 o. ISBN 978-963-446-780-9)

A nemzetőrség történetével mindeddig csak érintőlegesen foglalkoztak az 1956-os forradalomról szóló szakkönyvek. Bokodi-Oláh Gergely kötete pótolja ezt a hiányt, mivel többéves kutatást követően jelentette meg disszertációját az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulójára.

A puha fedelű, igényes tördelésű könyv borítóján egy nemzetőrökről készült fénykép látható, s stílusosan vezeti a szemet a piros cím, a fekete-fehér kép és az oldal alján futó vékony zöld csík hármassága. A hátoldalon lévő fülszöveg jól tájékoztatja az olvasót, de a címloldalról átlógó képrészlet, mivel megtöri az oldal egységét, elmaradhatott volna.

A bevezetőből megtudhatjuk, hogy kiadását megelőzte a 2009 és 2014 között a nemzetőrsegről tartott konferenciasorozat, melynek a szerző egyik fő szervezője volt, és ő szerkesztette az évente *Nemzetőrjelvény* címmel kiadott konferenciaköteteket. Ezek a tanácskozásokon a budapesti, valamint minden megye nemzetőrségéről és az országos szervezésről is hangzottak el előadások, melyek nagyon jó alapot jelentettek egy átfogó kutatáshoz és a témában való elmélyüléshez. Bokodi-Oláh Gergely munkáját segítette